

บทที่ 6

สรุป และข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความแตกต่างของระดับราคาสินค้าของกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ต่าง ๆ กัน อันเป็นผลจากพฤติกรรมการซื้อสินค้าที่ต่างกัน โดยมีแนวคิดที่ครัวเรือนที่มีรายได้น้อยจะมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ การซื้อสินค้าอาหารและสินค้าที่จำเป็นมาบริโภคแต่ละครั้ง จะซื้อในปริมาณน้อยหรือสินค้าที่มีขนาดบรรจุเล็กแต่ซื้อบ่อยครั้งกว่าครัวเรือนทั่วไป ซึ่งราคาต่อหน่วยของสินค้าขนาดบรรจุเล็กจะสูงกว่าขนาดบรรจุใหญ่ ในขณะที่ครัวเรือนที่มีรายได้สูงหรือครัวเรือนทั่วไปไม่มีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณสามารถซื้อสินค้าครั้งละมากๆ หรือสินค้าขนาดบรรจุใหญ่มาบริโภคได้ตามต้องการ ดังนั้น โดยเปรียบเทียบแล้วคนจนและคนรายได้น้อยจึงซื้อสินค้าเพื่อการบริโภคในราคาที่แพงกว่าคนรายได้สูง เมื่อระดับราคาของสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของคนในแต่ละกลุ่มรายได้แตกต่างกัน ย่อมส่งผลกระทบต่อรายได้ที่แท้จริงของแต่ละชั้นรายได้ด้วย กลุ่มคนในชั้นรายได้น้อยที่ซื้อสินค้าแพงกว่าก็จะมีรายได้ที่แท้จริงลดลง ส่วนคนในชั้นรายได้ที่ซื้อสินค้านั้นราคาถูกกว่าก็เท่ากับว่าจะมีรายได้เพิ่มขึ้น การที่คนกลุ่มหนึ่งมีรายได้ที่แท้จริงลดลง ก็อาจจะส่งผลให้มีสัดส่วนหรือจำนวนคนจนที่แท้จริงเพิ่มขึ้นด้วย

การคำนวณดัชนีราคาแยกตามชั้นรายได้ ใช้ข้อมูลจากการสำรวจพฤติกรรมการซื้อสินค้าของครัวเรือนในเขตกรุงเทพมหานคร ข้อมูลปริมาณ คุณภาพ และมูลค่าการซื้อสินค้าอาหารและสินค้าส่วนบุคคลที่จำเป็น จะนำมาคำนวณราคาต่อหน่วยของสินค้าแต่ละรายการ และคำนวณราคาโดยเปรียบเทียบตามกลุ่มรายได้ ราคาโดยเปรียบเทียบที่ได้จะนำมาคำนวณดัชนีราคาโดยถ่วงน้ำหนักด้วยสัดส่วนค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในการซื้อสินค้านั้น ๆ ต่อค่าใช้จ่ายรวมของแต่ละชั้นรายได้ หลังจากได้ดัชนีราคาโดยเปรียบเทียบตามชั้นรายได้แล้ว จึงนำดัชนีราคานี้ไปปรับรายได้เฉลี่ยต่อคนเพื่อคำนวณรายได้ที่แท้จริง ชั้นรายได้ที่มีดัชนีราคาโดยเปรียบเทียบมากกว่า 100 ก็จะมีรายได้ที่แท้จริงลดลง ส่วนชั้นที่มีดัชนีราคาน้อยกว่า 100 ก็จะมีรายได้ที่แท้จริงมากขึ้น จากนั้นจึงนำรายได้ที่แท้จริงนี้ไปคำนวณสัดส่วนคนจน

ข้อมูลรายได้เฉลี่ยต่อคนในการคำนวณสัดส่วนคนจน ใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (สศส.) ปี 2545 ดังนั้น ก่อนที่จะนำดัชนีราคาที่ใช้คำนวณจากข้อมูลการสำรวจพฤติกรรมการซื้อสินค้าของครัวเรือนในการศึกษาครั้งนี้ไปปรับรายได้เฉลี่ยต่อคน จึง

จำเป็นต้องเปรียบเทียบโครงสร้างข้อมูลครัวเรือนตัวอย่างจากการสำรวจ กับข้อมูลครัวเรือนตัวอย่างจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2545 เพื่อให้แน่ใจได้ว่าข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ สามารถสะท้อนพฤติกรรมการซื้อขายสินค้าของครัวเรือนในกรุงเทพฯ โครงสร้างข้อมูลเมื่อดูจากขนาดครัวเรือนเฉลี่ย สัดส่วนสมาชิกของครัวเรือนในแต่ละช่วงอายุ สัดส่วนครัวเรือนตามระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน และลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน พบว่า ในแต่ละเขตการสำรวจ ครัวเรือนตัวอย่างจากการสำรวจพฤติกรรมการซื้อขายสินค้าและครัวเรือนตัวอย่างจาก สศส. 2545 มีโครงสร้างข้อมูลค่อนข้างใกล้เคียงกัน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าดัชนีราคาอาหารและสินค้าส่วนบุคคลที่จำเป็นที่คำนวณได้ สามารถแสดงถึงพฤติกรรมการซื้อขายสินค้าของครัวเรือนในกรุงเทพฯ

นอกจากนี้ เมื่อเปรียบเทียบลักษณะการกระจายรายได้ และข้อมูลด้านรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนในแต่ละชั้นรายได้ พบว่า จากข้อมูลจากการสำรวจพฤติกรรมการซื้อขายสินค้า ส่วนแบ่งรายได้ของกลุ่มรายได้ต่ำสุดกับกลุ่มรายได้สูงที่สุด ต่างกันน้อยกว่าข้อมูลจาก สศส. หรือกล่าวได้ว่ามีการกระจายรายได้ที่ดีกว่า และจากการเปรียบเทียบข้อมูลด้านรายได้และรายจ่ายพบว่า รายจ่ายในการซื้ออาหารและสินค้าส่วนบุคคล (20 รายการ) ของครัวเรือนจากการสำรวจ และครัวเรือนจาก สศส. มีลักษณะไม่แตกต่างกันโดยครัวเรือนในชั้นรายได้น้อยจะมีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าชั้นรายได้สูงกว่าตามลำดับ การที่แต่ละกลุ่มรายได้มีค่าใช้จ่ายแตกต่างกัน เนื่องจากข้อจำกัดด้านรายได้ ที่ทำให้บริโภคสินค้าในปริมาณและคุณภาพแตกต่างกัน และจากการเปรียบเทียบโครงสร้างข้อมูลรายได้พบว่า ครัวเรือนในชั้นรายได้น้อยจากการสำรวจจะมีรายได้โดยเฉลี่ยมากกว่าครัวเรือนชั้นรายได้น้อยจาก สศส. 2545 แต่สำหรับครัวเรือนชั้นรายได้สูงกลับพบว่า ข้อมูลจากการสำรวจมีรายได้โดยเฉลี่ยน้อยกว่าข้อมูลจาก สศส. 2545 แสดงให้เห็นว่าครัวเรือนตัวอย่างจากการสำรวจ เป็นครัวเรือนที่มีรายได้น้อยและรายได้ปานกลางในสัดส่วนที่มากกว่าครัวเรือนรายได้สูง อีกทั้ง ชั้นครัวเรือนรายได้สูงก็มีรายได้น้อยสูงมากนัก และเป็นผลให้ส่วนแบ่งรายได้ของกลุ่มรายได้ต่ำสุด และกลุ่มรายได้สูงสุดต่างกันน้อยกว่าข้อมูลจาก สศส. ด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ อาจทำให้ดัชนีราคาคำนวณได้สะท้อนถึงพฤติกรรมการซื้อขายสินค้าของครัวเรือนในกลุ่มรายได้น้อยและกลุ่มรายได้ปานกลาง ในน้ำหนักที่มากกว่าพฤติกรรมซื้อขายสินค้าของครัวเรือนรายได้สูง

ผลการคำนวณดัชนีราคาอาหารและสินค้าส่วนบุคคลที่จำเป็น เมื่อแบ่งกลุ่มครัวเรือนออกเป็น 10 ชั้นรายได้ เรียงลำดับจากชั้นที่มีรายได้ต่อคนต่อเดือนน้อยที่สุดถึงชั้นรายได้สูงสุด พบว่า ดัชนีราคาของชั้นรายได้ต่ำที่สุดมีค่าสูงกว่าดัชนีราคาของชั้นรายได้สูงที่สุดอย่างมาก โดยชั้นรายได้ต่ำที่สุดมีค่าดัชนีราคาเท่ากับร้อยละ 109.58 และชั้นรายได้สูงที่สุดมีค่าดัชนีราคาเท่ากับ ร้อยละ 93.95 ดัชนีราคาของทั้งสองชั้นรายได้แตกต่างกันถึงร้อยละ 16.6 และคนในชั้นรายได้น้อยกว่าจะซื้อสินค้าในราคาที่แพงกว่าคนในชั้นรายได้สูงกว่าตามลำดับ สาเหตุของความแตกต่างของระดับราคาก็เนื่องมาจากปริมาณหรือขนาดบรรจุของสินค้าที่ซื้อในแต่ละครั้ง นอกจากนี้ยังพบว่าคนในชั้น

รายได้น้อยจะซื้อสินค้าส่วนใหญ่จากร้านค้าขนาดเล็กมากกว่าคนในชั้นรายได้สูง และคนในชั้นรายได้สูงส่วนใหญ่จะซื้อสินค้าจากร้านลดราคา หรือ Discount store อย่างไรก็ตาม ชั้นรายได้ที่ 4 จะต่างออกไปจากแนวโน้ม โดยมีค่าดัชนีราคาสูงกว่าชั้นที่มีรายได้ต่ำกว่า (ชั้นที่ 2 และ 3) ทั้งนี้ อาจเนื่องจาก ชั้นรายได้ที่ 4 มีรายได้สูงกว่าชั้นที่ 2 และชั้นที่ 3 เพียงเล็กน้อย อีกทั้ง ครัวเรือนในชั้นรายได้ที่ 4 ยังมีพฤติกรรมการซื้อสินค้าที่ซื้อสินค้าส่วนใหญ่จากร้านขายของชำขนาดเล็กมากกว่า ครัวเรือนในชั้นที่ 2 ดังนั้นการที่รายได้ไม่ต่างกันมาก และซื้อสินค้าจากร้านค้าใกล้บ้านที่ราคาสินค้าส่วนใหญ่แพงกว่าร้านค้านั้นๆ จึงทำให้ดัชนีราคาของชั้นรายได้ที่ 4 สูงกว่าชั้นรายได้ที่ 2 และชั้นที่ 3

ดัชนีราคาของแต่ละชั้นรายได้ที่แตกต่างกันมากนี้ เมื่อนำไปปรับรายได้เพื่อหารายได้ที่แท้จริง พบว่า รายได้ที่แท้จริงของคนรายได้น้อยในเขตกรุงเทพฯ ลดลง ส่งผลให้สัดส่วนคนจนที่แท้จริงที่คำนวณได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก จากเดิมในกรุงเทพฯ มีคนยากจนคิดเป็นร้อยละ 0.603 ของประชากรในกรุงเทพฯ ทั้งหมด หลังปรับรายได้ด้วยดัชนีราคา สัดส่วนคนยากจนเพิ่มเป็นร้อยละ 0.821 หรือมีจำนวนคนจนในกรุงเทพฯ เพิ่มขึ้นถึง 17,175 คน นอกจากนี้ เมื่อนำดัชนีราคาแยกตามชั้นรายได้ของครัวเรือนในกรุงเทพฯ ไปคำนวณรายได้ที่แท้จริงของคนในเขตเมืองทั่วประเทศ และในแต่ละภาค โดยมีข้อสมมติว่าพฤติกรรมการซื้อสินค้าของครัวเรือนตามชั้นรายได้ในกรุงเทพฯ และเขตเมืองอื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน ผลการคำนวณพบว่า สัดส่วนคนยากจนเพิ่มขึ้นเช่นกัน โดยเขตเมืองทั่วประเทศก่อนปรับรายได้ด้วยดัชนีราคามีสัดส่วนคนยากจนเท่ากับ ร้อยละ 3.02 ของประชากรในเขตเมืองทั่วประเทศ หลังปรับรายได้ด้วยดัชนีราคาแยกตามชั้นรายได้สัดส่วนคนจนเพิ่มเป็น ร้อยละ 3.81 เมื่อพิจารณาเขตเมืองในแต่ละภาค ก็พบว่าสัดส่วนคนยากจนที่แท้จริงเพิ่มขึ้นเช่นกัน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่เมื่อปรับรายได้ด้วยดัชนีราคาแล้วมีจำนวนคนจนเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือเพิ่มมีจำนวนคนจนเพิ่มขึ้นถึง 80,536 คน อย่างไรก็ตาม การสมมติให้ครัวเรือนแต่ละกลุ่มรายได้ในเขตเมืองทั่วประเทศมีพฤติกรรมการซื้อสินค้าเหมือนครัวเรือนในกรุงเทพฯ อาจไม่ตรงกับความเป็นจริง แต่ก็พอทำให้มองเห็นถึงปัญหาความแตกต่างของระดับราคาของคนในแต่ละชั้นรายได้ ที่ส่งผลให้คนในชั้นรายได้น้อยมีรายได้ที่แท้จริงลดลง และทำให้มีสัดส่วนคนยากจนเพิ่มมากขึ้น

6.2 ข้อเสนอแนะ

6.2.1 ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

การที่คนรายได้น้อยซื้อสินค้าเพื่อการอุปโภคบริโภคในราคาที่แพงกว่าคนรายได้สูงหรือคนทั่วไป เป็นประเด็นที่ไม่อาจมองข้ามได้ ทั้งในด้านการคำนวณสัดส่วนคนยากจนที่แท้จริง

และการหามาตรการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้ การจะแก้ปัญหาเรื่องความแตกต่างของระดับราคาของคนที่มียาขายได้ต่างกัน จำเป็นต้องเข้าใจว่าสาเหตุที่ทำให้คนจนหรือคนรายได้น้อยซื้อสินค้าในราคาแพง เนื่องจากการที่คนจนมีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ มีรายได้น้อยและไม่แน่นอน ทำให้ต้องซื้ออาหารและสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพอื่น ๆ แต่ครั้งในปริมาณน้อยแต่ซื้อบ่อยครั้ง การแก้ปัญหาจึงต้องเปิดโอกาสให้คนจนสามารถซื้อสินค้าในปริมาณที่มากขึ้น หรือในปริมาณที่ต้องการได้ การจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้า หรือร้านค้าชุมชน อาจเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาได้ โดยการดำเนินงานของร้านค้าชุมชนจะมีสินค้าแบ่งขาย ที่ให้คนจนและคนรายได้น้อยซื้อสินค้าขนาดบรรจุเล็กไปบริโภค แต่มีราคาต่อหน่วยไม่แพงกว่าสินค้าขนาดใหญ่มากนัก ซึ่งการเปิดโอกาสให้คนจนสามารถซื้อสินค้าขนาดบรรจุเล็กในราคาที่ถูกลง จะเท่ากับเป็นการแก้ปัญหาความแตกต่างของระดับราคา หรือเท่ากับเป็นแบ่งเบาภาระด้านค่าใช้จ่ายของคนจน และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนจนโดยตรง ซึ่งจะทำให้คนจนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

อีกด้านหนึ่งของการแก้ปัญหา คือการทำให้คนจนและคนรายได้น้อยมีอาชีพการงานที่มั่นคงและมีรายได้ที่แน่นอนมากขึ้น ซึ่งเป็นการแก้ไขที่ต้นเหตุของปัญหาและน่าจะเป็นการแก้ไขปัญหาการซื้อสินค้าราคาแพงของคนจนและรายได้น้อยได้ดีที่สุด มาตรการแก้ไขปัญหาคความยากจนของรัฐในปัจจุบัน ถ้าเพิ่มความสนใจในการสร้างอาชีพที่使人จนทั้งในเมืองและชนบทมีอาชีพที่มั่นคง สามารถสร้างรายได้ที่แน่นอนให้กับครอบครัวและชุมชน และหากผลการดำเนินการตามนโยบายประสบผลสำเร็จ ไม่เพียงจะสามารถแก้ปัญหาความแตกต่างของระดับราคาสินค้าของคนในแต่ละกลุ่มรายได้แล้ว ยังจะสามารถแก้ไขปัญหาคความยากจนได้อย่างดีอีกด้วย

6.2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาต่อไป

1) การศึกษาครั้งนี้มีข้อจำกัดเรื่องข้อมูลรายได้ของครัวเรือน ที่ได้จากการสำรวจพฤติกรรมกรซื้อสินค้าของครัวเรือนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นรายได้ประจำเฉพาะที่เป็นตัวเงิน ในการแบ่งกลุ่มครัวเรือนจึงแบ่งตามรายได้ที่เป็นตัวเงินเฉลี่ยต่อคน แต่รายได้ที่นำไปคำนวณสัดส่วนคนจนจะใช้จ่ายประจำโดยรวมทั้งรายได้ที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน ดังนั้นหากมีการศึกษาต่อไป การใช้ข้อมูลรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนมาแบ่งกลุ่มรายได้ จะทำให้ผลการคำนวณที่ได้ตรงกับความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น

2) สินค้าที่เลือกมาใช้ในการคำนวณดัชนีราคาทั้ง 20 รายการ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้าอาหาร ไม่ได้ครอบคลุมค่าใช้จ่ายทั้งหมดของครัวเรือน ในการศึกษาต่อไปหากนำค่าใช้จ่ายใน

การอุปโภคและบริโภคสินค้าและบริการอื่นๆ เข้ามาพิจารณาด้วย จะแสดงถึงระดับราคาและค่าครองชีพของกลุ่มผู้บริโภคที่มีรายได้แตกต่างกัน ได้ดียิ่งขึ้น

3) พฤติกรรมการซื้อสินค้าของคนในกรุงเทพฯ และคนที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองในภาคอื่นๆ ของประเทศอาจไม่เหมือนกันทั้งหมด การคำนวณสัดส่วนคนจนในเขตเมืองของทั้งประเทศและในแต่ละภาค โดยใช้ดัชนีราคาของคนในกรุงเทพฯ ไปคำนวณรายได้ที่แท้จริง อาจทำให้สัดส่วนคนจนที่คำนวณได้ไม่ตรงกับความเป็นจริงมากนัก หากการศึกษาต่อไปมีการจัดทำดัชนีราคาสินค้าอุปโภคบริโภคโดยเปรียบเทียบตามชั้นรายได้ในภูมิภาคทั้งในเขตชนบทและเขตเมือง จะทำให้สามารถมองเห็นผลของความแตกต่างของระดับราคาในแต่ละกลุ่มรายได้ ที่มีต่อรายได้ที่แท้จริงและสัดส่วนคนจนได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

4) การศึกษาครั้งนี้ไม่ได้นำต้นทุนค่าเสียโอกาสและต้นทุนที่เกิดจากการเก็บรักษาสินค้าในปริมาณมาก และต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการเดินทางไปยังร้านค้าเข้ามาพิจารณาด้วย ซึ่งเป็นไปได้ว่าเหตุผลที่คนจนซื้อสินค้าจากร้านค้าขนาดเล็กใกล้บ้าน เนื่องจากต้นทุนค่าเดินทางที่ลดลงสามารถไปชดเชยกับราคาสินค้าจากร้านค้าขนาดเล็กที่แพงกว่าร้านค้าขนาดใหญ่

5) การศึกษาเกี่ยวกับความยากจนเท่าที่ผ่านมา ยังไม่ได้ให้ความสนใจกับเรื่องความแตกต่างของระดับราคาที่แท้จริง ของสินค้าเพื่อการอุปโภคบริโภคของคนในแต่ละกลุ่มรายได้มากนัก หากการศึกษาเรื่องความยากจนครั้งต่อไปนำปัญหาความแตกต่างของระดับราคานี้ไปพิจารณาด้วย จะสามารถเข้าใจสภาพของความยากจนและสามารถหาแนวทางแก้ไขปัญหาความยากจนได้ถูกต้องมากยิ่งขึ้น